



Transculturality and regionalism
in the context of globalization
Transkulturalität und Regionalismus
im Kontext der Globalisierung
Transkulturowość i regionalizm
w kontekście globalizacji

Egon Spiegel

Abstract

Our life together is now significantly influenced by globalization and – closely linked to this – transculturality. In particular, the youth finds themselves unified by common fashion, by common taste, by common consumer habits, by common dreams, and also ecological concerns worldwide. Economic and digital networks promote transcultural cohesion processes in particular. Research on the peace shows opportunities for the proclaimed by the United Nations „Culture of Peace“, but also dangers if regional characteristics will not be involved federally. The peace policy could be served by university exchange programs based on politically indispensable balance of transculturality on the one side, and regionalism on the other. This is a very special task also for the (Sacro)-Tourism. On a scientific level we will in the future not only have to intensify the research on universals and Unity-Discourses, but also we need to critically question our conventional understanding of culture.

Zusammenfassung

Unser Zusammenleben ist heute wesentlich geprägt durch Globalisierung und – eng mit dieser verbunden – Transkulturalität. Insbesondere die Jugend sieht sich weltweit verbunden durch gemeinsame Moden, durch gemeinsamen Geschmack, durch gemeinsame Konsumgewohnheiten, durch gemeinsame Träume, aber etwa auch ökologische Sorgen. Insbesondere ökonomische und digitale Netzwerke begünstigen transkulturelle Kohäsionsprozesse. Die Friedensforschung sieht hier Chancen für die von den Vereinten Nationen proklamierte „Culture of Peace“, aber auch Gefahren, wenn regionale Besonderheiten nicht föderal eingebunden sind. Zur friedenspolitisch unabdingbaren Balance von Transkulturalität auf der einen Seite und Regionalität auf der anderen Seite werden insbesondere universitäre Austauschprogramme und nachhaltiger (Sakro-)Tourismus beitragen. Wissenschaftlich werden wir zukünftig nicht nur verstärkt Universalienforschung zu betreiben und Unity-Diskurse zu führen haben, sondern auch unser herkömmliches Kulturverständnis kritisch hinterfragen müssen.

Sreszczenie

Współcześnie życie społeczeństw w świecie jest pod wpływem procesów globalizacji i – ściśle związane z tym – zjawisko transkulturowości. Wszędzie można zauważyć, przede wszystkim u ludzi młodych – ten sam gust, podobną modę, podobne zachowania konsumpcyjne, takie same marzenia, ale także i podobne troski ekologiczne w ramach kształtowania swojego życia i świata. W szczególności, sieć cyfrowa ułatwia ekonomiczne i transkulturowe procesy kohezyjne. Badania nad problematyką pokoju w świecie, inspirowane przez Organizację Narodów Zjednoczonych, w celu propagowania idei „Culture of Peace“, są ogromną

szansą dla świata, ale także niosą wiele zagrożeń, jeśli odrębności regionalne nie zostaną skorelacjonowane z zachodzącymi procesami transkulturowymi. Polityce na rzecz pokoju może służyć wymiana różnych programów uniwersyteckich, polegających na równoważeniu zarówno procesów transkulturowych, jak i związanych z zachowaniem tożsamości regionalnych. Swoje szczególne zadanie może mieć tu również (Sakro-)Turystyka. Na płaszczyźnie naukowej, w odniesieniu do poruszanej problematyki, w przyszłości będziemy nie tylko zmuszeni intensyfikować badania nad uniwersaliami i w ramach tzw. *Unity-Diskurse*, lecz także analizować krytycznie tradycyjne rozumienie kultury.

Keywords / Schlüsselwörter / Słowa kluczowe

- Globalization – transculturality – regionalism – (sacro-)tourism – secularization – research of universals – cultural understanding
- Globalisierung – Transkulturalität – Regionalismus – (Sakro-)Tourismus – Säkularisierung – Universalienforschung – Kulturverständnis
- Globalizacja – transkulturowość – regionalizm – (sakro-)turystyka – sekularyzacja – badania nad uniwersaliami – rozumienie kultury

Schon Dädalus und Ikarus wünschten sich, fliegen zu können. Die Realisierung des Traums ließ allerdings bis vor guten 100 Jahren auf sich warten. Der Grund dafür ist nicht nur in den defizitären Bedingungen zu sehen, sondern auch, und damit verbunden, in dem nicht möglichen Zusammenspiel verschiedener Faktoren, hier unter anderem: der Wille zum Fliegen, das spezielle aerodynamische Wissen, eine entsprechende Technologie sowie – nicht zuletzt – die Verfügbarkeit der notwendigen Materialien (u.a. Leichtbaustoffe).

Ähnliches dürfen wir umgekehrt im Hinblick auf die sogenannte *Globalisierung* feststellen: erst mit den heute gegebenen Möglichkeiten der Netzbildung können wir die Vision eines globalen, weltumspannenden Zusammenlebens verwirklichen. Die Forderung nach einem globalen Ethos (nach einem Welt-Ethos, so Hans Küng)¹ und dessen Realisierung sind nicht nur vor dem Hintergrund einer globalen *kommunikativen* Vernetzung zu sehen, sondern auch vor dem eines immer dichter werdenden *ökonomischen* Netzes und – allerdings auch – *ökologischer* Herausforderungen.

Znany mit o Dedalu i Ikarze, którzy chcieli koniecznie nauczyć się latać. Na realizację tego marzenia oczekiwali jednak ponad 100 lat. Osiągnięcie zamierzonego celu zależało od różnych uwarunkowań, między innymi od niesamowitej woli latania, posiadania specjalnej wiedzy aerodynamicznej, odpowiedniej technologii, a także od dysponowania odpowiednimi materiałami.

Coś podobnego możemy zauważyć również i w przypadku tzw. globalizacji: dopiero dzisiaj w oparciu o dostępne możliwości techniczne próbujemy urzeczywistnić wizję jednego globalnego świata i wzajemnego współistnienia. Dążenie za jednym globalnym etosem (etosem światowym, jak zaznacza Hans Küng)¹, jego realizowanie nie zależy li tylko od globalnej sieci komunikacyjnej, lecz również od coraz ściślej występujących powiązań ekonomicznych w świecie, a także wyzwań ekologicznych.

1 Transkulturowość: od Ego przez Multi i Inter do Trans

Z fenomenem globalizacji² ściśle związana jest transkulturowość: w szczególności lu-

1 Transkulturalität: vom Ego über Multi und Inter zum Trans

Eng verbunden mit dem Phänomen der Globalisierung² ist das der *Transkulturalität*: insbesondere junge Menschen denken weithin nicht mehr in dem hierarchischen Schema „Ich und die anderen“ (EGO), sie sehen sich auch nicht mehr nur im beziehungslosen Nebeneinander (MULTI), sondern vielmehr im regen Austausch mit anderen (INTER), ja, häufig sogar bereits in einer beachtenswerten Einheit (TRANS). Plakativ ausgedrückt, zeigt sich Transkulturalität in einer Art McDonald'sisierung. All überall begegnet uns – nochmal: insbesondere bei jungen Menschen – derselbe Geschmack, dasselbe Modeverhalten, dieselben Musikvorlieben, dasselbe Konsumverhalten, natürlich auch dieselben Träume, aber auch dieselben Sorgen im Rahmen ihrer Versuche der Lebens- und Weltgestaltung.

2 Horizontales versus vertikales Kulturverständnis

Vor dem Hintergrund der hier nur plakativ angedeuteten weltweiten kulturellen Amalgamierung (Transkulturalität) stellen wir ein Kulturverständnis in Frage, das sich in erster Linie an Territorien, Sprache oder Geschichte festmacht.³ Konkret: wir fragen, ob es zukünftig richtig ist und auch in der Vergangenheit richtig war, von beispielsweise einer deutschen oder chinesischen oder auch polnischen Kultur zu sprechen, also von einem *vertikalen* Kulturverständnis auszugehen. Und wir stellen diesem ein *horizontales* entgegen: ein Kulturverständnis, das sich an *Lebenswelten* orientiert, konkret: der grenzüberschreitende Lebenswelt der Jugendlichen, der Lebenswelt der Frauen, der Lebenswelt der wirtschaftlichen Elite, der Golfspieler und Armen, der Lebenswelt der Menschen vom Land und der Lebenswelt der Städter.⁴

dzie młodzi nie myślą już według hierarchicznego schematu „ja i inni“ (EGO), nie widzą siebie już tylko w bezrelacyjnym funkcjonowaniu obok siebie (MULTI), lecz widzą siebie o wiele bardziej w dynamicznej wymianie z innymi (INTER), a nawet coraz częściej we wzbudzającej szacunek jedności (TRANS).

Przybliżając to zjawisko, transkulturowość najwyraźniej obrazuje Makdonalizacja. Wszędzie można zauważyć i znowu przede wszystkim u ludzi młodych – ten sam gust, tę samą modę, tę samą ulubioną muzykę, podobne zachowania konsumpcyjne, również takie same marzenia, ale także i podobne troski w ramach kształtowania swojego życia i świata.

2 Horyzontalna płaszczyzna wertykalnego rozumienia kultury

Na tle szeroko rozumianej sieci globalnych powiązań, wypada postawić tu w ogóle pytanie o rozumienie samego pojęcia kultury, zwłaszcza w kontekście terytoriów, języka i historii.³ Konkretnie więc: pytamy, czy to jest w przyszłości słuszne, ale czy i w przeszłości było słusznym mówić, na przykład o kulturze niemieckiej lub chińskiej czy polskiej, tzn., wychodząc wprost od wertykalnego rozumienia kultury. Spróbujmy przeciwstawić temu wertykalnemu rozumieniu kultury, rozumienie horyzontalne, które jest zorientowane na środowiskach życia, a konkretnie na transgranicznym kształtowaniu życia ludzi młodych, na życiu kobiet, na życiu elit świata biznesu, grających w golfa i ubogich, na życiu ludzi na wsi i na życiu ludzi w miastach.⁴

Jeśli ta orientacja na nowo zdefiniowanej kultury ma odnaleźć swoje odzwierciedlenie w życiu, to powinna ona przyczyniać się do upowszechniania idei „kultury pokoju“⁵ w wymiarze światowym, mówią-

Sollte diese kulturbegriffliche Neuorientierung ihren „Sitz im Leben“ haben, dann würde das Hinarbeiten auf eine weltweite „Kultur des Friedens“⁵ in den unzähligen globalen Netzen und Netzwerken *die* kulturelle Grundlage schlechthin haben. Freilich müsste sie als solche auch gesehen und im Hinblick auf die Ausgestaltung einer gewaltfreien Lebens- und Weltgestaltung profiliert werden.

3 Die Relevanz von Unity-Diskursen auf der Basis der Universalienforschung

Die hier favorisierte Perspektive einer globalen „Culture of Peace“ stützt sich fundamental auf Erkenntnisinteressen und Ergebnisse der *Universalienforschung*⁶ Und sie favorisiert *Unity-Diskurse* – gegenüber den damit sicherlich nicht zu vernachlässigenden Diversity-Diskursen. In erster Linie geht es bei dieser Weltsicht um die systematische Entdeckung und Herausarbeitung von kulturellen (einschließlich religiösen) *Gemeinsamkeiten* sowie – auf dieser Basis – von entsprechenden *Besonderheiten*. Ich spreche hier bewusst nicht von *Unterschieden*, wenngleich wir natürlich von Unterschieden bezogen auf Besonderheiten sprechen könnten.⁷ Auf der beruhigenden Basis von Gemeinsamkeiten (commonalities) können wir die Besonderheiten (specialities) der anderen unaufgeregt wertschätzen und uns zu erschließen versuchen sowie zur Entdeckung unserer eigenen einladen.⁸

4 Besonderheiten im Licht von Gemeinsamkeiten am Beispiel Sakrotourismus

Dieses – vom Gemeinsamen zum Besonderen, vom Allgemeinen zum Speziellen – gilt auch und besonders für jenen *Sakrotourismus*, der sich zur Aufgabe gemacht hat, in erster Linie die *Gemeinsamkeiten* der Religionen er-

cej o niezliczonej sieci powiązań posiadających podłoże kulturowe. Takie podejście musi być oczywiście postrzegane w odniesieniu do konfiguracji kształtowania świata i życia wolnego od przemocy.

3 Relevance Unity-Diskursen na tle badań nad uniwersaliami

Lansowana tu perspektywa globalnej „kultury pokoju“ opiera się zasadniczo na rozpoznawaniu interesów, wynikach badaniach wokół uniwersaliów⁶ i sprzyja tzw. *Unity-Diskurse*, nie zaniedbując tym samym także dyskursów dotyczących różnorodności (Diversity-Diskursen).

W pierwszej linii chodzi tu przede wszystkim o takie spojrzenie, aby w sposób systematyczny odkrywać i wypracowywać „wspólne aspekty kulturowe“, jak również na tejże właśnie podstawie – stosowne „odrębności“.⁷ Na bazie spokojnego dyskursu o tym co „wspólne“ (commonalities), możemy uszanować „odrębności“ (specialities) innych i zaprosić do odkrywania własnych.⁸

4 „Odrębności“ w świetle tego co wspólne na przykładzie sakroturystyki

Reflektowana tu problematyka dotyczy również w szczególności *sakroturystyki*, której zadaniem powinno być w pierwszej linii odkrywanie podobieństw między religiami, a na tej podstawie także odrębności w nich istniejących.

Wielu jest dzisiaj zdeorientowanych zachodzącymi procesami transkulturowymi. Obawiają się, że zjawiska te mogą spowodować utratę odrębności kulturowych. Sądzę, że jest odwrotnie: do odkrywania odrębności kulturowych może dochodzić tylko w horyzoncie transkulturowo-

schließen und vor diesem Hintergrund die *Besonderheiten* entdecken zu helfen. Dabei ist anzuerkennen und zu berücksichtigen, dass die gegenwärtigen transkulturellen Prozesse auf Einzelne auch irritierend wirken und der Befürchtung Vorschub leisten können, dass in diesem Zusammenhang kulturelle Besonderheiten verloren gehen könnten.

Dem gegenüber ist zu betonen, dass sich kulturelle Besonderheiten sogar besonders im Horizont von Transkulturalität erschließen. Gietrzwałd wird erst richtig zu Gietrzwałd im Licht des globalen Reigens religiöser Kultstätten. Interreligiöse Partnerschaften beispielsweise würden solche Entdeckungsprozessen in ganz besonderer Weise ermöglichen. Denken wir uns nur einmal in die touristische Dynamik einer Partnerschaft zwischen einer katholischen Kultstätte (in Polen) und einer buddhistischen (etwa in Thailand) hinein und stellen wir uns die davon ausgehenden Impulse transreligiöser Verständigung und Annäherung – auf der Basis eines lebendigen Bildungstourismus – vor.

Transkulturalität und Regionalismus stehen nicht zueinander im Widerspruch. Transkulturalität befreit nicht nur aus der Isolation und Enge eines kulturellen bzw. religiösen Regionalismus, sie befördert den Regionalismus sogar und verschafft seinem Anliegen ein besonderes Gewicht.

5 Die Realisierung einer globalen „Culture of Peace“ im Kontext beharrlicher ökonomischer und kommunikativer Netzwerkbildungen

In einer beachtenswerten Veröffentlichung („Human Web“) haben die Welthistoriker McNeill und McNeill die These aufgestellt, dass die Menschheit, nachdem sie über den gesamten geschichtlichen Zeitraum Amalgamisierungsprozesse vorangetrieben hat, auf höchstem globalen Level angekommen ist.⁹ Selbst

ści. Przykładowo Gietrzwałd jako miejsce pielgrzymkowe można lepiej zrozumieć w świetle globalnego spojrzenia także na inne miejsca kultu religijnego.

Interreligijne partnerstwa mogą umożliwić odkrywanie takich procesów w sposób szczególny. Wczujmy się przykładowo w turystyczną dynamikę partnerstwa między katolickim miejscem kultu religijnego w Polsce i buddyjskim w Tajlandii, i wyobraźmy sobie wychodzące z nich impulsy transreligijnego zrozumienia i zbliżenia.

Otóż między transkulturowością i regionalizmem nie ma żadnej sprzeczności. Transkulturowość uwalnia nie tylko z izolacji i ciasnoty kulturowego, względnie religijnego regionalizmu, co więcej – transkulturowość wynosi regionalizm nawet na wyższy poziom i pomaga mu w pozyskiwaniu szczególnego znaczenia.

5 Urzeczywistnianie idei „Culture of Peace“ w kontekście ciągłych powiązań ekonomicznych i komunikacyjnych sieci internetowej

W publikacji zasługującej na uwagę (Human Web), wybitni historycy McNeill/McNeill zajmujący się historią świata wysunęli tezę, że ludzkość, napędzając przez całe wieki procesy amalgamizacyjne doszła do najwyższego poziomu cywilizacyjnego.⁹ Życie ludzi w wymiarze globalnym jest możliwe: co oznacza, że wszystkie warunki są nadzwyczaj sprzyjające, ale muszą one być również odpowiednio wykorzystane.

Dedałowi i Ikarowi zabrakło do realizacji ich marzeń o lataniu nieodzownego wyposażenia. My natomiast, marząc o światowej *kulturze pokoju*, możliwości te posiadamy. Wystarczy je tylko podjąć.

I to, że jest to możliwe do osiągnięcia, należy tylko sięgnąć do świadectwa, które

im globalen Ausmaß ist ein gedeihliches Zusammenleben, eine *Culture of Peace*, möglich: das heisst, dass die Gegebenheiten äusserst günstig sind, aber auch entsprechend genutzt werden wollen.

Dädalus und Ikarus fehlten zur Verwirklichung ihres Traumes vom Fliegen die unabdingbaren Möglichkeiten. Uns sind im Falle des Traumes einer globalen Kultur des Friedens diese (durch beispielsweise ökonomische und kommunikative Netzwerkbildungen) gegeben. Wir müssen sie nur friedenswirksam nutzen.

Dass dies geht und wie dies geht, können wir an einem Lehrstück studieren, das wir Polen verdanken: der Formulierung der Kinderrechte 1989.¹⁰ Ganze 20 Jahre hat es gedauert, bis diese in eine Rechtsform gegossen werden konnten. Es war Polen, das Anfang der 1970er Jahre den Anstoß dazu gab. Und es war Janusz Korczak, dessen Geist sich schließlich – späte Frucht seiner Wertschätzung der Würde des Kindes – darin niederschlugen hat.

„Gute Dinge“, so sehen wir, verdanken sich einem guten Geist, einer daraus sich speisenden Initiativkraft und schließlich einem dementprechenden Durchhaltevermögen. Die Universität ist es, die solches befördert.

6 Integration

Als meine Universität Vechta zum ersten Mal ein Austauschprogramm mit einer Universität in China auflegte und die ersten Chinesinnen und Chinesen zu uns kamen und ich diese in den Räumen der Universität traf, fragte ich sie – sicherlich etwas unhöflich –, warum man sie, abgesehen von ihren schlitzförmigen Augen, nicht durch eine besondere Kleidung als Chinesen/innen bzw. Asiaten/innen identifizieren könne. Tatsächlich unterschieden sie sich in nichts von unseren deutschen Studierenden. Eine couragierte Studentin drehte mir daraufhin den Kragen meines Hemdes herum und fand tatsächlich, was sie dort vermutet hat-

zawdzięczamy Polsce: chodzi o Formułę Praw Dziecka z 1989 roku.¹⁰ Trzeba było czekać aż 20 lat, by zostały one ujęte w formę prawną. To była właśnie Polska, która dała impuls ku temu na początku lat 70. ubiegłego stulecia. I był to Janusz Korczak, którego duch i ofiara znalazły swoje odzwierciedlenie.

„Dobre rzeczy“ – powstają dzięki sprzyjającej atmosferze, będącej siłą sprawczą wszelkich inicjatyw, którym z kolei towarzyszy odpowiednie zaangażowanie. Takim środowiskiem, które motywuje do twórczego działania jest właśnie Uniwersytet.

6 Integracja

Kiedy mój Uniwersytet w Vechcie podpisał program umowy wymiany studentów z Uniwersytetem w Chinach i poraz pierwszy Chińczycy przybyli do nas, poznając ich w salach wykładowych uczelni, zapytałem – z pewnością niezbyt grzecznie – dlaczego, abstrahując od ich skośnych oczu, nie odróżniają się jako Azjaci strojem zewnętrznym. W rzeczywistości nie różnili się oni niczym od naszych studentów niemieckich. W pewnym momencie jedna odważna studentka odwróciła mi kołnierzyk koszuli, aby rzeczywiście odnaleźć to, co podejrzewała, a mianowicie metkę z napisem: Made in China. Potem zapytała mnie, dlaczego Chińczycy nie noszą dokładnie tych samych ubrań, które produkują dla innych. I zapytała mnie o coś innego jeszcze, a mianowicie: z którego regionu pochodzę w Niemczech i dlaczego nie noszę ubrania, które zwyczajowo noszone jest w moim regionie.

Ta sama grupa Chińczyków wygrała kilka tygodni później konkurs karaoke z grupą studentów przy Kościele Akademickim naszej Uczelni – przede wszystkim dlatego, że piosenki Beatlesów śpiewali z większą do-

te: Made in China. Daraufhin fragte sie mich, warum die Chinesinnen und Chinesen nicht genau dieselbe Kleidung tragen sollten, die sie in ihrem Land für andere produzieren. Und sie fragte mich noch etwas: nämlich, aus welcher Region aus Deutschland ich stamme und warum ich offensichtlich keine Kleidung trage, die dieser Region entspreche. Dieselbe Gruppe an Chinesinnen und Chinesen gewann wenige Wochen später einen Karaoke-Wettbewerb der Katholischen Hochschulgemeinde meiner Universität – vor allem dadurch, dass sie Beatles Songs mit größerer Exaktheit als die deutschen Kommilitonen/innen sangen.

Ich erzähle dieses Zusammentreffen, um zu sagen, dass wir das Rad nicht zurückdrehen können. Die alten Verhältnisse wiedergewinnen bzw. mit aller Gewalt perpetuieren zu wollen, hieße, wie Don Quichotte gegen Windmühlenträder zu kämpfen. Die Verteilung von McDonald's- oder Starbucks-Filialen in China dürfte wahrscheinlich der in Deutschland und Polen nicht nachstehen.

7 Säkularisierung im Horizont von Globalisierung und Transkulturalität

Das mit Globalisierung und Transkulturalität angesprochene Problemfeld ist noch grösser als bis hierher beschrieben. In einem Beitrag der International Herald Tribune las ich neulich einen instruktiven Beitrag über den Niedergang von Klöstern in Thailand.¹¹ Hiernach stehen etwa 1000 Klöster vor ihrer Schließung. Auch hier also Parallelen. Nicht nur hinsichtlich der flächendeckenden Ausbreitung von Fast Food Ketten. Auch wir verzeichnen teilweise erdrutschartige Einbrüche im Hinblick auf das Verhältnis insbesondere der jungen Bürgerinnen und Bürger zu den kirchlichen Einrichtungen. Ein Indikator ist unter anderem die Bereitschaft, ein Priesteramt anzustreben. Nebenbei: Im Sinne eines „cultural time leg“ (kulturellem Zeitensprung) trifft es in Deutsch-

land häufiger als bei uns zu beobachten.

Opowiadam o tym spotkaniu, aby podkreślić, że czasu nie możemy cofnąć. Chcąc powrócić do dawnych stosunków, względnie utrwać je ze wszystkich sił, to tak jakby walczyć z wiatrakami, jak Don Kichot.

Nie zadałem sobie trudu, aby sięgnąć do statystyk dotyczących dystrybucji sklepów McDonalds lub kawiarni Starbucks w Niemczech, Polsce, czy Chinach i je porównać. Ale podejrzewam, że ich gęstość jest co najmniej równa w Chinach, jeśli nie większa.

7 Sekularyzacja w kontekście globalizacji i transkulturowości

Omawiana tu kwestia globalizacji i transkulturowości jest jeszcze o wiele szersza niż ta, opisana do tej pory. Czytałem w tych dniach interesujący artykuł (International Herald Tribune) o upadku klasztorów w Tajlandii.¹¹ Około 1000 z nich stoi przed zamknięciem. I tu też pozwolę sobie na paralele i to nie tylko pod względem przestrzennym sieci obiektów sakralnych. Również i u nas można zauważyć zmianę nastawienia, w szczególności młodych obywateli, do projektów kościelnych. Jednym ze wskaźników jest, między innymi, spadek powołań do kapłaństwa. Przy okazji nadmienię, iż w sensie „cultural time leg“ z problemem tym borykają się także gminy muzułmańskie w Niemczech.¹²

Mówimy tu o szeroko przebiegających procesach sekularyzacyjnych i staramy się je zrozumieć. Z apologetycznego punktu widzenia sytuacja ta wydaje się być katastrofalna. Analizując tę sytuację obiektywnie, co obecnie czynimy, zauważa się, że procesy te być może odzwierciedlają, także w religijnym wymiarze, pozytywną drogę rozwoju. Otóż wiele akcji, które są przez

land auch den Islam.¹²

Wir sprechen hier von weltweiten Säkularisierungsprozessen und versuchen diese zu verstehen. Aus apologetischer Sicht sind diese eine Katastrophe. Nüchtern betrachtet, und wir sind erst dabei, sie so zu sehen, spiegeln sie möglicherweise, auch und gerade unter religiösen Aspekten, eine positive Entwicklung wider: nämlich, dass vieles von dem, was die Religionen insbesondere auf den Fahnen ihrer ethischen Postulate stehen haben, der Verwirklichung näher gekommen ist. Die Welt, so scheint mir, ist in den letzten Jahrzehnten, insgesamt „ethischer“ geworden. Ethik hat sich verselbständigt ... was wollen die Religionen eigentlich noch mehr. Säkularisierung ist kein Schreckgespenst, sondern in weiten Teilen Ausdruck einer Verdichtung und Verwirklichung religiöser Intentionen.

8 Die Suche nach dem Gleichgewicht von Transkulturalität und Regionalität

Wir können uns diesen Prozessen mit aller Gewalt zu widersetzen versuchen. Das kann uns allerdings auch schlecht bekommen. Ich denke hier an den Rat eines Freundes und Kollegen, der mich in sein Segelboot einlud. Als ich immer grüner um die Nase wurde, riet er mir, nicht gegen das Auf und Ab der Wellen zu arbeiten, sondern mich mit ihnen im Boot zu bewegen. Seitdem bin ich nie wieder seekrank geworden. Im Sinne dieses Bildes schlage vor, sich aktiv in die gesellschaftlichen Bewegungen hineinzubegeben und sie von innen heraus zu gestalten zu versuchen. Damit ergreife ich nicht Partei für eine „Normativität des Faktischen“. Ich spreche von einer aktiven Mitgestaltung des gesellschaftlichen Lebens auf der Basis einer realistischen Weltsicht.

Auf unser Thema bezogen meint dies das Ausbalancieren von Transkulturalität und Regionalismus, den synergetischen Einbau regionaler Besonderheiten in das Große und Ganze

religie podejmowane, w szczególności na banerach przedstawiane w formie postulatów etycznych, dochodzi do ich realizacji. Świat, tak mi się bynajmniej wydaje, w ostatnich dekadach stał się w sumie bardziej „etyczny“. Etyka usamodzielniała się w pewnym sensie..., a zatem czego religie mogą jeszcze więcej oczekiwać. Sekularyzacja nie jest żadnym straszylkiem, lecz w wielu obszarach ześrodkowaniem i urzeczywistnianiem zamierzeń religijnych.

8 Ku równoważeniu transkulturowości i regionalizmu

Procesom sekularyzacyjnym możemy się naturalnie ze wszystkich sił przeciwstawić, ale może to też obrócić się przeciwko nam. W tym kontekście przypominam sobie radę mojego przyjaciela, który zaprosił mnie raz do swojej żaglówki. Kiedy poczułem się źle, poradził mi, abym nie wykonywał ruchów przeciwko przyptywającej i odpływającej fali, lecz abym poruszał się razem z falami. Od tego czasu już nigdy nie miałem choroby morskiej.

Nawiązując do mojego doświadczenia, proponuję aktywnie uczestniczyć w ruchach społecznych i spróbować je realizować od wewnątrz. Tym samym dotykam tu problemu nie pod kątem, co określane jest jako „normatywność faktycznego“. Mówię tu wprost o aktywnym uczestnictwie w życiu społecznym na podstawie realistycznej wizji świata.

W odniesieniu do naszego tematu, oznacza to równoważenie transkulturowości i regionalizmu, jest to synergetyczne włączanie regionalnych odrębności w wielki obraz transkulturowych podobieństw. To, co zostało tu tak łatwo wypowiedziane, mam nadzieję, że odebrane będzie właściwie i nie pozostanie li tylko jako postulat. Jest to konkretne zadanie badawcze, które będzie

transkultureller Gemeinsamkeiten. Das hier so leicht Dahergesagte, aber hoffentlich tendenziell richtig Gesehene, darf nicht Postulat bleiben. Es ist ein Forschungsauftrag, der uns in der nächsten Zeit in Atem halten wird.

Anmerkungen

- ¹ Vgl. Küng, Hans: Projekt Weltethos, München: Piper, 1996.
- ² Vgl. Liu, Cheng / Spiegel, Egon: Peacebuilding in a Globalized World. An Illustrated Introduction to Peace Studies, Beijing: People's Publishing House, 2015.
- ³ Vgl. ebd. 24 f.
- ⁴ Vor die Folie eines (primären) *horizontalen* Kulturverständnisses darf dann auch das eines (sekundären) *vertikalen* Kulturverständnis geschrieben werden. Dieses basiert auf dem Versuch, die zwischen den lebensweltlichen Schichten (Beispiel: Arm und Reich, Städter und Dörfler, Mann und Frau ...) existierenden Spannungen, wenn nicht zu lösen, so doch so abzumildern, dass ein Zusammenleben ohne offene Gewalt zwischen den Schichten möglich ist.
- ⁵ Vgl. Boulding, Elise: Cultures of Peace. The Hidden Side of History, Syracuse, NY: Syracuse University Press, 2000.
- ⁶ Vgl. Brown, Donald Edward: Human Universals, New York: McGraw-Hill, 1991; Antweiler, Christoph: Was ist den Menschen gemeinsam?, Über Kultur und Kulturen, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2007. Vgl. Welsch, Wolfgang: Was ist eigentlich Transkulturalität?, in: Darowska, Lucyna / Lüttenberg, Thomas / Machold, Claudia (Hrsg.): Hochschule als transkultureller Raum?, Kultur, Bildung und Differenz in der Universität, Bielefeld: transcript, 2010, 39-66, sowie u.a. Datta, Asit (Hrsg.): Transkulturalität und Identität. Bildungsprozesse zwischen Exklusion und Inklusion, Frankfurt a.M.: IKO-Verlag für Interkulturelle Kommunikation, 2005, und Dubas, Elżbieta / Griese, Hartmut M. / Dziegielewska, Małgorzata (Hrsg.): Uniwersalia w międzykulturowym porównaniu, Łódź: Wydawnict-

nam towarzyszyć w najbliższej przyszłości, jak oddech.

Przypisy

- ¹ Por. Vgl. Küng, Hans: Projekt Weltethos, München: Piper, 1996.
- ² Por. Vgl. Liu, Cheng / Spiegel, Egon: Peacebuilding in a Globalized World. An Illustrated Introduction to Peace Studies, Beijing: People's Publishing House, 2015.
- ³ Por. tamże. 24 n.
- ⁴ Wychodząc od horizontalnego rozumienia kultury, można dojść do wertykalnego jej rozumienia. Przesłanka ta bazuje na przykładzie istniejących napięć w ramach warstw życia społecznego (np. biedni i bogaci, życie w miastach i na wsi, mężczyzna i kobieta). Jeśli nie jest możliwe rozwiązywanie problemów, to przynajmniej powinno się je minimalizować, aby współżycie między warstwami społecznymi stawało się możliwe bez otwartej przemocy.
- ⁵ Por. Boulding, Elise: Cultures of Peace. The Hidden Side of History, Syracuse, NY: Syracuse University Press, 2000.
- ⁶ Por. Brown, Donald Edward: Human Universals, New York: McGraw-Hill, 1991; Antweiler, Christoph: Was ist den Menschen gemeinsam?, Über Kultur und Kulturen, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 2007. Por. Welsch, Wolfgang: Was ist eigentlich Transkulturalität?, w: Darowska, Lucyna / Lüttenberg, Thomas / Machold, Claudia (Hrsg.): Hochschule als transkultureller Raum?, Kultur, Bildung und Differenz in der Universität, Bielefeld: transcript, 2010, 39-66, sowie u.a. Datta, Asit (Hrsg.): Transkulturalität und Identität. Bildungsprozesse zwischen Exklusion und Inklusion, Frankfurt a.M.: IKO-Verlag für Interkulturelle Kommunikation, 2005, und Dubas, Elżbieta / Griese, Hartmut M. / Dziegielewska, Małgorzata (Hrsg.): Uniwersalia w międzykulturowym porównaniu, Łódź: Wydawnict-

wo Uniwersytetu Łódzkiego, 2008.

- ⁷ Durch die Vermeidung des Begriffs *Unterschiede* soll aus der vergleichenden Beobachtung und Beschreibung die konnotative Schärfe (häufig verbunden noch mit dem Begriff *Trennendes*) herausgenommen werden. Bis heute kann man in vielen Abhandlungen nicht nur der Wortverbindung „Unterschiede und Gemeinsamkeiten“ in der angezeigten Reihung (denkbar wäre auch – wenigstens – die umgekehrte und damit der Entspannung zuträgliche Reihung „Gemeinsamkeiten und Unterschiede“) begegnen.
- ⁸ Vgl. Spiegel, Egon: Multireligiös und authentisch: interreligiöses Lernen in einem diachronisch strukturierten Unterricht (Multireligijność i autentyzm: interreligijna edukacja w ramach diachronicznej struktury nauczania), in: KERYKS 11/12 (2012/2013), 121-136.
- ⁹ Vgl. McNiell, John R. / McNiell, William H.: *The Human Web. A Bird's Eye View of World History*, New York: Norton, 2004.
- ¹⁰ Die Formulierung der Kinderrechte verdankt sich wesentlich einer polnischen Initiative und ist in enger Verbundenheit mit Janusz Korczak zu sehen, der als „Vater der Kinderrechte“ gilt.
- ¹¹ Der Beitrag in der *International Herald Tribune* vom 19.12.2012 stammt von Thomas Fuller.
- ¹² Vgl. Ceylan, Rauf: *Cultural Time Lag. Moscheekatechese und islamischer Religionsunterricht im Kontext von Säkularisierung*, Wiesbaden: Springer VS, 2014.

Egon Spiegel

Prof. Dr. theol. habil., Prof. h.c., Dipl. Theol., Dipl. Pol., Inhaber des Lehrstuhls für Praktische Theologie (Religionspädagogik und Pastoraltheologie) an der Universität Vechta, Vechta, Deutschland. *Forschungsschwerpunkte/Arbeitsschwerpunkte*: Soziotheologie, Korrelative Symboldidaktik, Friedenswissenschaft, Interreligiöses Lernen, Pastoralsoziologie

Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 2008.

- ⁷ Świadomie nie mówię tu o różnicach *Unterschiede*, ponieważ z porównawczej obserwacji i opisu tego pojęcia wynika, iż powinno się wyłączyć jego ostrość konotacyjną, która często łączona jest jeszcze z pojęciem *Trennendes*. Do dzisiaj można zauważyć w wielu opracowaniach połączenie słów „Unterschiede und Gemeinsamkeiten“ (różnice i podobieństwa). Warto byłoby odwrócić kolejność i tym samym zniwelować zachodzące napięcie między tymi pojęciami, akcentując najpierw podobieństwa, a potem różnice „Gemeinsamkeiten und Unterschiede“.
- ⁸ Por. Spiegel, Egon: Multireligiös und authentisch: interreligiöses Lernen in einem diachronisch strukturierten Unterricht (Multireligijność i autentyzm: interreligijna edukacja w ramach diachronicznej struktury nauczania), w: KERYKS 11/12 (2012/2013) 121-136.
- ⁹ Por. McNiell, John R. / McNiell, William H.: *The Human Web. A Bird's Eye View of World History*, New York: Norton, 2004.
- ¹⁰ Formuła Praw Dziecka to polska inicjatywa, połączona ściśle z postacią Janusza Korczaka, który nazywany jest *Ojcem Praw Dziecka*.
- ¹¹ Autorem artykułu w *der International Herald Tribune* z 19.12.2012 jest Thomas Fuller.
- ¹² Por. Ceylan, Rauf: *Cultural Time Lag. Moscheekatechese und islamischer Religionsunterricht im Kontext von Säkularisierung*, Wiesbaden: Springer VS, 2014.

Egon Spiegel

Prof. dr hab. teologii, Honorowego Profesora, dyplomowany teolog i politolog, kierownik Katedry Teologii Praktycznej (Pedagogiki Religii i Teologii Pastoralnej) Uniwersytetu Vechta, Niemcy. *Obszar zainteresowań badawczych*: socjoteologia, korelatywna dydaktyka symboliczna, nauki o pokoju, edukacja interreligijna, socjologia pastoralna